

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ КОН'ЮНКТУРИ РИНКУ ЦУКРУ

Варченко О.М.

Україна, Білоцерківський державний аграрний університет

Обґрунтовано методичні підходи до дослідження кон'юнктури ринку цукру. Визначено фактори, які формують і визначають попит і пропозицію на цукор.

Сучасні умови функціонування підприємства на ринку вимагають від нього застосування інструментарію маркетингу. Це обумовлено тим, що знання і використання сучасних методів вивчення ринку, постійний аналіз нужд і потреб споживачів, прогнозування їх, оцінка товарної пропозиції ринку і діяльності конкурентів забезпечують комерційний успіх на ринку.

Центральним блоком структури маркетингового дослідження є комплексне дослідження ринку. На думку автора, дослідження ринку цукру доцільно проводити за двома напрямками: вивчення кон'юнктури ринку та особливостей маркетингової діяльності на ринку. Аналіз кон'юнктури ринку цукру необхідно починати з оцінки попиту та пропозиції на цукор.

Під попитом на технічну сировину та продукцію переробки буряко-цукрової галузі можна розуміти потребу для задоволення продовольчих, фуражних, насінневих та технічних цілей, а також для створення і поповнення необхідних фондів і запасів (насінневих, інтервенційних, страхових та ін.). Потреба визначається на конкретний період у відповідності до встановлених норм харчування населення, використання цукру для переробки на нехарчові цілі (виробництво вин, ліків, горілки та виробництво вибухових речовин) і формуванням необхідних запасів. Це якраз і складає внутрішній попит на цукор.

Потреба в цукрі для здійснення експортних операцій у відповідності до укладених зовнішньоторговельних контрактів, зобов'язань держави з міждержавних угод формує зовнішній попит. Розмір внутрішнього нормативного і зовнішнього попиту на цукор визначає обсяги сукупного попиту:

$$P_c = P_{вн} + P_{з}$$

Нормативи споживання цукру на продовольчі та нехарчові цілі залежить від рівня соціального, економічного, науково-технічного розвитку країни, національних особливостей харчування населення.

Так, абсолютна величина споживання цукру у розрахунку на душу населення в останні роки складала близько 32 кг за рік проти 38,3 кг науково обґрунтованих норм

споживання. Виходячи із вищесказаного, можна оцінити раціональний попит у країні. Кількісним вираженням попиту, який склався на ринку цукру, є фактичне споживання цукру (Вф). Співставлення фактичного витрачення цукру із сукупним або раціональним попитом визначає нераціональний попит (Пн):

$$Пн = Вф - Пс \text{ або } Пн = Вф - Пр.$$

Реалізація попиту на цукор в умовах ринкової економіки визначається купівельною спроможністю покупців: держави як крупного оптового покупця цукру, заготівельних, посередницьких організацій і промислових підприємств, а також населення як кінцевого покупця продуктів харчування.

Пропозиція – це наявний обсяг цукру, який може бути використаним в країні та за її межами для задоволення потреби в ньому. Основною його складовою є обсяг виробництва цукру (ОВ); дві інші складові – це запаси на початок року (Знр) та імпорт (І). Їх загальний обсяг характеризує сукупну пропозицію (Прс):

$$Прс = ОВ + Знр + І.$$

Сукупна пропозиція може бути більша, менша або дорівнювати сукупному попиту. У першому випадку одержимо пропозицію із надлишком, у другому – незадовільнений попит, у третьому – відповідність попиту і пропозиції. У будь-якому випадку необхідно визначити у загальному обсязі задовільненого попиту питому вагу власного виробництва, імпорту та частку, яка задовольняється за рахунок скорочення запасів.

Пропозиція також має товарну форму. Обсяг товарної пропозиції визначається наявністю товарних запасів і обсягів реалізації цукру товаровиробниками. На рівні міжрегіонального обміну товарна пропозиція для вивозу за межі регіону.

Дослідження попиту і пропозиції на цукор повинно включати в себе вивчення таких питань: сегментація ринку; визначення факторів попиту і пропозиції, виявлення незадовільного попиту і встановлення відповідності матеріально-технічної бази цукрового виробництва можливостям задоволення сукупного попиту на цукор.

Сегментація ринку цукру – це його поділ на групи у відповідності із особливостями попиту або пропозиції, які ґрунтуються на використанні різних критеріїв. Її мета – визначити цільові сегменти, для яких повинна бути вироблена своя маркетингова стратегія та визначена місткість.

Сегментація ринку цукру по споживачах доцільно проводити за такими критеріями: територіальному, напрямкам використання продукції, тип продукту. Територіальна сегментація передбачає ділення ринку на внутрішній і зовнішній (окремі країни, регіон, область). Поділ ринку споживачів за типом продукту – визначення вимоги до якісних параметрів продукту. Сегментація за характером використання ділить ринок на продовольчі нужди та споживачів, які використовують на не харчові цілі.

Всі ці сегменти взаємопов'язані між собою і повинні розглядатися як єдине ціле. При цьому сегментація за типом продукту і сегментація за напрямками використання повинна диференціюватися більш детально із врахуванням технологічної якості цукру. Важливим напрямком дослідження є поділ ринку цукру за виробниками із врахуванням їх організаційно-правової форми господарювання, виробничим потужностям.

За кожним сегментом ринку необхідно визначити місткість, яку доцільно розраховувати за 2 показниками: абсолютному обсягу цукру і обсягу його товарної частини. Для розрахунку місткості сегменту використаємо наступну формулу:

$$М = З + ЗЗ + В + І - Е,$$

- де: М – абсолютна (товарна) місткість ринку;
З – наявність цукру (товарних запасів) на початок року;
В – обсяги виробництва (реалізації) цукру в поточному році;
ЗЗ – зменшення (збільшення) наявності зерна (товарних запасів) до кінця року;
І – імпорт цукру (ввезення в регіони);
Е – експорт цукру (вивезення із регіону).

Місткість сегменту розраховується в натуральних показниках в розрахунку на календарний або господарський рік. При розрахунку цього показника необхідно врахувати наступні умови:

а) всі складові показники даної формули за виключенням обсягу виробництва повинні складатися із 2-х частин: власне цукор і продукти його переробки;

б) товарні запаси які знаходяться на зберіганні в процесі товарообігу формуються із запасів товаровиробників цукру, продавців, посередників і споживачів.

Необхідно зазначити, що попит і пропозиція на цукор не є стабільними. Вони змінюються під впливом цілого ряду факторів, які самі знаходяться в постійному русі. По кожному сегменту ринку необхідно виявити ці фактори, тенденції і причини їх зміни. Усі фактори в тій чи іншій мірі, які впливають на обсяги попиту на цукор, можна об'єднати в чотири групи: фізіологічні, економічні, організаційно-технологічні та політичні.

До групи фізіологічних факторів можна віднести чисельність населення і рівень споживання цукру та продуктів, які містять цукор, на душу населення. Ці фактори можуть бути деталізованими, за віковим складом населення, територіями, національними особливостями харчування та іншим.

Економічні фактори формування попиту на цукор обумовлені рівнем доходу населення, їх часткою, що направляється на продовольство, рівнем цін на продукти харчування, системою державної соціальної та економічної підтримки споживачів. Сюди ж необхідно віднести і зовнішньоторговельну діяльність держави, яка може вплинути на обсяги експорту цукру.

Група організаційно-технологічних факторів формування попиту на цукор пов'язана із якісними характеристиками сировини та одержаної з неї кінцевої продукції, рівнем технології його переробки, організацією торгівлі цукром та інші. Ці фактори визначають розміри сукупного і незадоволеного попиту на цукор через норми його споживання і витрати на виробництво одиниці кінцевої цукровмісної продукції, структуру і обсяги купівлі цукру та цукровмісної продукції.

Розміри сукупного попиту на цукор можуть формуватися і під впливом політичних факторів. Це може бути гуманітарна допомога країнам, які ведуть військові дії, або тим, що зазнали стихійного лиха.

Пропозиція цукру також знаходиться під впливом цілого ряду факторів, які можна об'єднати в декілька груп. На обсяг виробництва цукру впливають агротехнічні, технологічні, організаційно-економічні та природнокліматичні фактори (рис. 1).

Агротехнічні фактори пов'язані із виведенням нових сортів цукрового буряку і освоєнням сівозмін, площами розміщення в них посівів цукрових буряків, питомою вагою сортових посівів і районованих сортів, якістю посівного матеріалу. Вважаємо, що ці фактори в основному визначають результативні показники, точніше рівень урожайності цукрових буряків.

Технологічні фактори включають в себе забезпеченість бурякоцукрової галузі посівною і збиральною технікою, машинами і обладнанням для внесення мінеральних добрив, хімічних засобів захисту рослин, їх технічним станом, рівнем комплексної механізації вирощування цукрових буряків. Важливими факторами оцінки технічного стану цукрової галузі є: наявні виробничі потужності та рівень їх використання, рівень зношеності та оновлення.

В умовах ринкових відносин істотно підвищується роль економічних і організаційних факторів. До них відносять прибутковість і рівень рентабельності виробництва, можливість здійснення відтворювального процесу, інформованість про попит на зерно і рівень ринкових цін в прогнозованому році, гарантії збуту цукру.

Кількість опадів і температурний режим в окремі фази вегетації цукрових буряків, поширення шкідників і хвороб цієї культури формують групу природнокліматичних факторів; впливають на стан посівів, рівень урожайності, якісні показники цукрової сировини.

Обсяги запасів цукру обумовлені наявністю складських приміщень для зберігання, умовами зберігання, наявністю фінансових коштів для створення інтервенційних, страхових та інших фондів, наявністю вільних ресурсів цукру.

Вплив окремих факторів на розмір пропозиції цукру та попиту піддається оцінці і дає можливість встановити прогнозований рівень цих параметрів.

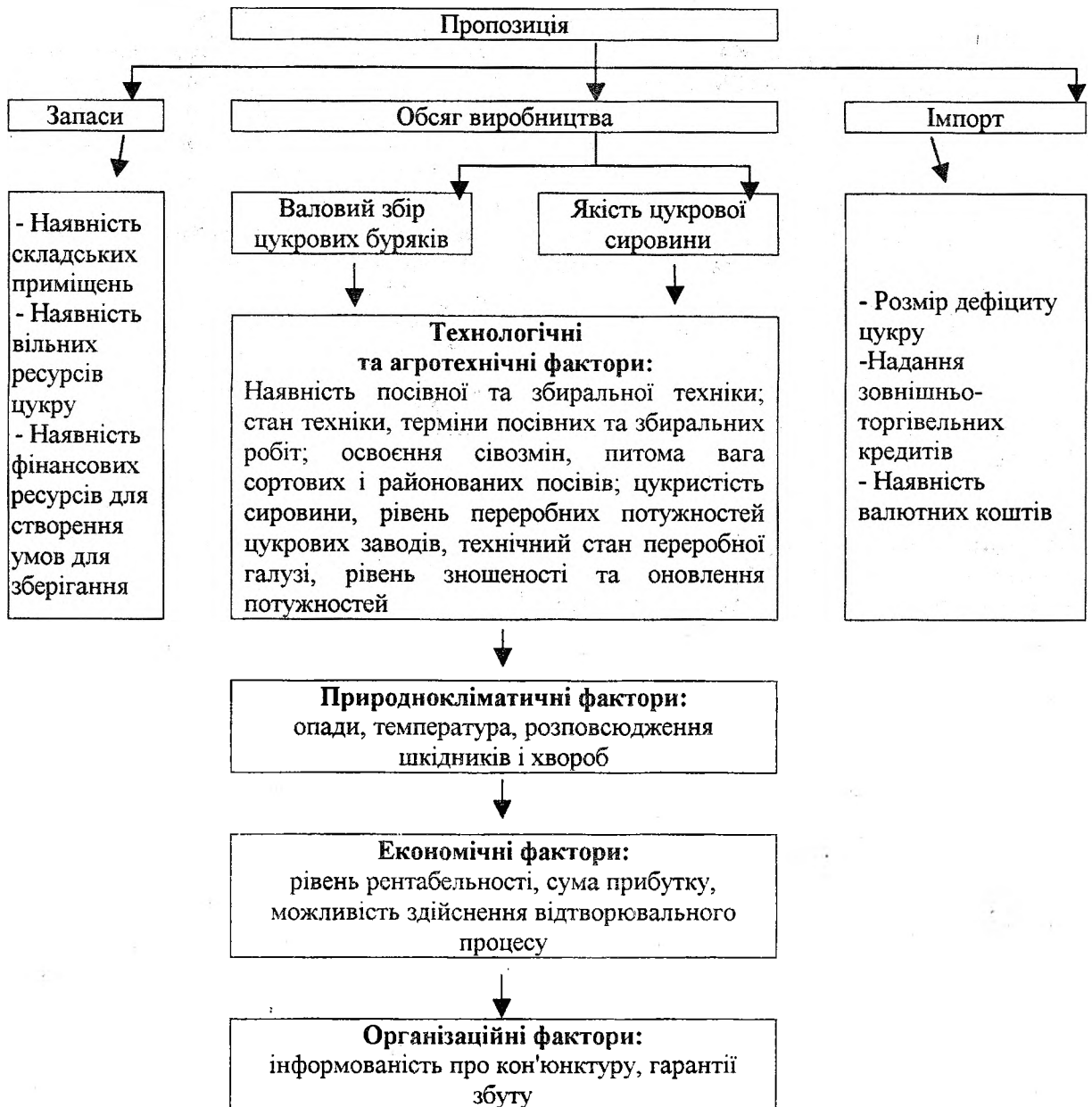

Рис. 1. Фактори, що формують пропозицію цукру на ринку

Для виявлення причин незадовільного попиту на цукор (за абсолютними обсягами) доцільно провести дослідження стану бурякоцукрової галузі. Це дослідження включає в себе як аналіз показників обсягів виробництва цукрових буряків і цукру, так і аналіз показників матеріально-технічної бази бурякоцукрової галузі.

Аналіз показників обсягів виробництва цукрових буряків і цукру включає в себе вивчення тенденцій зміни посівних площ, урожайності та валового збору цукрових буряків, їх розміщення по регіонах країни і категоріям господарств, якісних параметрів цукрової сировини, наявними переробними потужностями, рівнем їх використання та показниками вилучення цукру.

Для характеристики матеріально-технічної бази бурякоцукрової галузі слід використати такі показники, як навантаження площі посіву на одиницю сільськогосподарської техніки (трактор, сівалка, бурякозбиральний комбайн), наявність приміщень зберігання сировини для переробки, внесення мінеральних добрив на 1 га посіву, використання хімічних засобів захисту рослин, рівень зношеності переробних потужностей цукрових заводів, стан технічного рівня. Для більш повного аналізу рівня стану матеріально-технічної бази

бурякоцукрового виробництва необхідно співставити його із нормативним рівнем, рівнем зарубіжних країн і з потребою в ресурсах для забезпечення необхідного обсягу виробництва. Отже, попит і пропозиція – основні категорії, співвідношенням яких визначається стан ринку: його збалансованість, дефіцитність чи ненасиченість. Відповідно до стану ринку використовують різного роду механізми його регулювання.